

מנין תושבי מדינת ישראל

מנין לצורך מותר ע"י איזה דבר, שלא לצורך אסור — ביאור לקושיא על הגמ' יומא — ביאור לקושיא על מדרש תהלים — הירוח לתמיהה על הרמב"ן — ישוב לתמיהה על הלבוש — מקור להמהרי"ט בפסיקתא — איסור מנין משום עין־הרע — מקורות בענין עין הרע — להרמב"ם וראשונים טעמים אחרים לאיסור מנין.

א. ביזמא כב: א"ר יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה דכתיב ויפקדם בבזק, מתקיף לה רב אשי ממאי דהאי בזק לישנא דמיבזק הוא, דילמא שמא דמתא הוא כדכתיב וימצאו אדוני בזק, אלא מהכא וישמע שאל את העם ויפקדם בטלאים (ומה שכתב בתוספות ישנים: טלאים שם מקום הוא לפי הפשט, ראה מ"ש ביאור דבריהם בתו"ש ח"י"ז עמוד רצה *). אמר רבי אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנא' והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד (הושע ב, א) רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאווים לא ימד ולא יספר, אמר רבי שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים (אלמא אית להו מנין) וכתיב אשר לא ימד ולא יספר, לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום, רבי אמר משום אבא יוסי בן דוסתאי לא קשיא כאן בידי אדם כאן בידי שמים, ע"כ. ובתוס' ר"י"ד יומא מהד"ק דף כב ע"ב: אסור למנות ישראל אפילו לדבר מצוה פי' לדבר שבקדושה

* הרבה מחברים נשאו בצ"ע על דברי תוספות ישנים אלו, ויש שהביאו מתשובת בעל פאת השלחן שפרש: בעיר ששמה טלאים ועל ידי דבר אחר כדין תורה. וחכם אחד כותב שצריך לומר "לא" שם מקום הוא לפי הפשט, ולא ראו מ"ש בתו"ש שם שכן יש בט"ו מקומות בתוספות שבש"ס שהעירו על דרשות שבגמ' שפשטא דקרא אינו כן. וכן כתבו כמה מהראשונים בכ"מ עיי"ש שביארתי טעמו של דבר. ועי' מ"ש רב האי גאון במכשירין פ"ה מ"ח. הבאתי דבריו במילואים לתו"ש סוף ספר שמות סי' י"א עיי"ש. — מאמר זה נדפס בתו"ש תשא, כרך כא, במילואים סימן א.

צריך שיפקדם ע"י דבר אחר, אבל שלא לדבר מצוה אפילו ע"י דבר אחר אסור, שאם יועיל ע"י דבר אחר שלא לדבר מצוה, למה נענש דוד כשמנה את ישראל והיה דבר בישראל, ימנה אותם ע"י דבר אחר ולמה לא עשה יואב וכל סנהדרין שבש"ישראל ע"י דבר אחר ויתנו המספר לדוד, כלום היה רוצה דוד כי אם לדעת מספרם, ימנו ע"י דבר אחר ולא הי' דבר בעם, אלא לאו שלא לדבר מצוה אסור למנותם אפילו ע"י דבר אחר, ומעשה דדוד שלא לדבר מצוה היה, שלא היה בעת מלחמה למנות עליהם שרי צבאות ומפני זה נענש, ע"כ.

וכ"כ הרי"ד בפירושו לספר שמואל וז"ל: כי לא הורשו למנותם כ"א בעת הצורך במלחמה כמו שעשה שאול ויפקדם בטלאים כדי למנותם עליהם שרי צבאות וכל זה לא לגולגלותם, אבל שלא לצורך אסור אפילו ע"י דבר אחר, ע"כ.

וכ"כ בתוס' ר"י הלבן יומא כב: ש"נא' ויפקדם בבזק, והאי מנין לדבר מצוה הוא, להציל את ישראל מיד אויביהם, לידע אם יוכלו להלחם על שונאיהם והיינו דבר מצוה ומיהא דכת' בחומש כי תשא את ראש וגו' דמשמע בלא נתינת כופר אסור למנות, משום דהוה אמינא הא דאסור למנות לגולגלת הני מילי כשלא לדבר מצוה שאין צריכין למניין לשום מצוה, אלא לידע כמה הן, אבל לדבר מצוה אמינא דמותר למנות לגולגלת להכי לא נפקא ליה מיניה, ע"כ.

והנה כווננו מדעתם בעיקר דבריהם להמפורש בחז"ל בתנחומא תשא ט. מובא בפנים פ"ל-גב: ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר כל זמן שנמנו ישראל לצורך לא חסרו ושלא לצורך חסרו, ואימת נמנו לצורך בימי משה ושלא לצורך בימי דוד. ובביאור מפסיקתא רבתי פ"א: אמר יואב מנין שהוא לצורך אין בו חסרון, מנין שאין לצורך יש בו חסרון. ושם פ"י ואימתי נמנו שלא מפי הדיבור ונגעה בהם מגפה בימי דוד וכו'.

וכן כתב הזהר ח"ב רכ"ה: והרמב"ן כאן, וכן ביאר הרד"ק ש"א טו, ד. וש"ב כד, א. שגם דוד מנה אותם ע"י דבר אחר והחטא היה משום שנמנו שלא לצורך וכמבואר במדרשים הנ"ל.

ובאוה"ח כאן דייק כן בלשון הגמ' ברכות סב: "לא שקלא מינייהו כופר" משמע כופר הוא דלא שקל, אבל המנין היה ע"י דבר אחר, והחטא הוא משום שהי' שלא לצורך, וע"י השקלים אפילו שלא לצורך השקלים מכפרים.

ולדרשות הנ"ל בתנחומא ופסיקתא עיקר החטא הי' משום שהיה שלא לצורך, צ"ל שמ"ד זה חולק על מ"ד כברכות מובא בפנים אות פד שדוד טעה בדבר שאפילו תינקות של בית רבן יודעים.

ישוב לקושיא על גמ' יומא

וצריך לבאר מה שר"א למד שכל המונה ישראל עובר בלאו מקרא אשר לא ימד, שזה רק אסמכתא ולא הביא מקרא כי תשא וגו' כמו שהקשה המהרש"א שם ות"י דמפרשת כי תשא אין ראיה די"ל ששם לכפר מה שחטאו בעגל כמ"ש לכפר על נפשתיכם ולקמן הבאתי כן מדברי פער"ז ועוד, ובע"י הקשה על זה מגמ' ברכות סב שדוד טעה וכו', ומפרש שפרשת כי תשא מיירי במנין רשות אבל לדבר מצוה אין רא"י וראה בפנים אות מ.

גם הבאר שבע בפ"ק דתמיד מביא ת"י זה ודחאו, והמפרשים תירצו כמ"ש הרא"מ ריש פ' תשא דהכתוב מיירי כשמונה כל ישראל או רובם אז חל הנגע ולא כשמונה מקצתן לכן מביא מקרא דשמואל שמנה רק חלק מהאומה, ומ"ש הרא"מ דבמקצתן ליכא איסורא דמנינא כלל, דחו שהרי בגמ' יומא למדו שיש איסורא גם בכה"ג, ומה שאמרו בגמ' שעובר בלאו כ"כ בשו"ת חוות יאיר סי' ט שאינו אלא אסמכתא, וראה בספר אומר השכחה ביומא שכ' שלא הובא איסור זה בפוסקים רי"ף רא"ש ושו"ע רק במג"א או"ח סי' קנו. ויש להוסיף גם ברמב"ם פ"ד מתו"מ ה"ד כ' שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר שנאמר ויפקדם בטלאים. ומדבריו נראה שזה איסור מדברי קבלה. וראה בדברי אמת בקונטרסים דף נח. ובספר כתב והקבלה מחלק דכשמונה מקצתן לא צריך מחצית השקל לכפרה רק למנות ע"י דבר אחר כמו הבזק והטלאים.

ויש לה"ר מהמבואר בפסחים סד: פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל כו' נטל כוליא מכל אחד כו' תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבן ליה מדי אחרינא, פירש"י תופס כוליא ומראה לשליח והוא גותן פול או אבן כנגדה. ובפי' הר"ח: עד שיתנו לו דבר אחר כגון צרור או כיו"ב לעמוד בהן על המנין ע"כ.

ובתוספתא פסחים פ"ד: פעם אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מניינן של אכלוסין כו' וכ"ה במדרש איכה א. א. וכ"כ יוסיפוס במלחמות ס"ו פ"ט ס"ג שקיסטיאוס ביקש את הכהנים שימנו את מספר היהודים, והכהנים מנו את הפסחים וכו'. ומבואר שבזמן שמנו רק חלק מהעם לא כולו לא השתמשו במחצית השקל רק למנות ע"י דבר אחר.

ישוב לקושיא על מדרש תהלים

וכעין קושיא הנ"ל בגמ' יומא יש להקשות גם בהא דמבואר במדרש תהלים מזמור יז—ד, אמר ר' יהודה מהו מלפניך משפטי יצא, בשעה שמנה דוד את ישראל היה

כעס לפני הקב"ה וא"ל: אני אמרתי אשר לא ימד ולא יספר ואתה השלכת עליהם מנין, ע"כ. וקשה ג"כ למה לא הביא ר' יהודה מקרא כי תשא כמבואר בברכות סב: שר"א אמר הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים דכתיב כי תשא את ראש וגו'.

מקור לאיסור — אשר לא יספר מרוב

ולכאורה יש לתרץ עפ"מ דמבואר בתשובת ר' אברהם בהרמב"ם סי' לד וז"ל: ילמדנו מאיזה סבה קצף אלהים יתעלה על אדוננו דוד כשמנה את ישראל כו'. תשובה, כתיב בתורה ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם, וכאשר צוה יתעלה למנותם במדבר עשה הכפרה על זה ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם, ובא בפירוש שאיסור מניית ישראל שרשו במה שאמר יתעלה ליעקב אבינו על זרעו אשר לא יספר מרוב, ושאל כשמנה מקצת ישראל לא מנאם אלא בהביא כל אחד טלה ומנה את הטלאים וידע את מספרם ויפקדם בטלאים, ואמר בעל התרגום, ומנין באמרי פסחיא, וכאשר מנאם דוד ע"ה בלי אמצעי לא טלאים ולא דבר אחר קצף עליו בעבור זה וכתב אברהם ביר' משה זצו"ל, ע"כ. וקצת מזה כ' בילקוט אור האפלה: כי תשא את ראש בניי לפקודיהם, אסור למנות את ישראל בשום אופן אלא לדבר מצוה ודוקא שמקבלין מכל אדם איזה דבר ומונין אותן הדברים, והאסמכתא לכך הוא מה שאמר ה' לאברהם גם זרעך ימנה, ומקרה דוד המלך ידוע כשמנה את ישראל שלא לצורך נפלה בהם מגפה וחסרו, ע"כ. וכן בפירוש רבנו אברהם עה"ת כתב: וכאשר טעה דוד ע"ה כי שגיאות מי יבין.

ולפ"ז י"ל שבגמ' יומא ומדרש תהלים הביאו הטעם והשורש של האיסור המבואר בתורה בפסוק כי תשא, אבל זה דוחק קצת שהעיקר חסר והביאו רק הטעם.

יישוב לקושיא על גמ' יומא

עוד יש לתרץ קושיות הנ"ל עפ"ד הרמב"ן בפ' כי תשא שחטאו של דוד בא מפני שלא נתפרש כאן אם היא מצות דורות או לשעה למשה במדבר, טעה ומנה אותם בלא שקלי'. והרלב"ג כאן כ': ראוי שתדע שזאת המצוה ר"ל שיתנו מחצית השקל כשימנה אותם לא היתה אלא לפי שעה וזה הוא אמרו כי תשא את ראש בניי וגו' ולזה תמצא שלא נהג זה הענין כי אם בזה המספר הראשון אשר ספר אותם משה שהיה בשנה הראשונה כשיצאו ממצרים ומחציי שקלים האלו נעשו אדני הקדש ואדני הפרכת וכו' כמו שהתבאר בפרשת ואלה פקודי, ואולם במספר השני שספר אותם משה הנזכר בפרשת במדבר סיני ובמספר השלישי שספר

בפרשת פנחס לא נהג זה הענין (נראה שסובר שמנו אותם בלי שום דבר) ולזה תמצא כשספר אותם שאול פקדם בטלאים ובבזק ולא נתנו מחצית השקל לפי שזאת המצוה לא היתה אלא לפי שעה וכו', ע"כ.

וכ"כ הרי"א שבמדבר סיני וערבות מואב שהיה המנין ע"י ציווי השם לא נתנו שקלים אף שנמנו לגלגולת כי יזמר מצוה לא ידע דבר רע רק במנין הראשון שהי' רשות נצטוו למנות ע"י שקלים עייש"ה ובהתוה"מ מ"ש לדחות דבריו.

ובפענח רזא כאן: כי תשא פירש"י שאל תמנם לגלגולת אלא יתנו וכו', וקשה הא כתיב ויפקדם בטלאים ויפקדם בבזק וכן לקמן פירש"י שנמנו פעם שניה ולא אתפרש שנתנו שום דבר, ויש לומר דדוקא כאן לכפר על מעשה העגל נתנו, והו איש כפר נפשו שעתה משום כפרת גפש יתנו, ע"כ. וכ"ה במרשב זקנים בשם הרא"ש וכ"כ בס' חומת אנך בשם מפרשים, שדוד סבר שלא נאמרה פרשה זו אלא לשעה שבשביל שחטאו בעגל ואז יהיה קטרוג ונגף אבל בלא"ה לא. והרא"ם מסביר טעם הספק שדוד חשב שלא היתה הגזירה הזאת של מחצית השקל אלא לפי שעה בעבור האדנים והפי' ולא יהיה בהם נגף, הוא הנגף הבא לעולם, על דרך כי צדקה תציל ממות והם השקלים להם והיא למוזכרת לפני ה' בכל עת שיבוא נגף בעולם ולא ידעו שזאת הגזרה היא אף לדורות, (וכע"ז מבואר בחזקוני פסוק טז י"מ כל זמן שהמלאכה הנעשית מכסף זה היתה קיימת אין צורך לתת כופר פעם אחרת כשיהיו נמנים ולכך לא נתנו כופר כשמנו במדבר סיני אבל בימי דוד כבר נתבטלה המלאכה לכך נגפו ע"כ.) עוד מפרש הרא"ם מקום הספק שדוד סבר שאחר שיקבל סכום מנינם אז יתנו כפר גפשמם וזה שלא כדין שקודם שימנאו צריכים ליתן כפר נפשו. וכן מפרש בלבוש האורה.

ולפ"ז י"ל דהמ"ד בגמ' יומא והתנחומא ומדרש תהלים ופסיקתא וכו' חולקים על מ"ד בברכות שדוד טעה מקרא כי תשא וגו' וס"ל כהמפרשים לעיל שלא היה איסור לאו לדורות, ולא יהיה בהם נגף זה משום חטא העגל, וזה ענין של ברכה ולא לאו במנין, ולכן הביאו מקרא לא יספר ללמד שבכל אופן יש איסור מדרבנן.

ישוב לתמונה על הרמב"ן

וראיתי בצדה לדרך ריש פ' כי תשא (ובספרו באר שבע פ"א דתמיד בקיצור) מביא דברי הרמב"ן, הרא"ם והלבוש וכ' שדברי הרמב"ן סותרים זה את זה מפ' תשא לפ' במדבר, וישוב כותב "ואני נפלאתי הפלא ופלא על שלשת הרועים האלה איך נשכח מהם תלמוד ערוך ברור מללו להיפך מדבריהם בפרק בתרא דברכות הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים כו' ומ"ש הרמב"ן

והרא"ם הוא כשנגה היוצאה מלפני השליט וכו' ובלי ספק שאלו ראו שלשת הרועים האלה וכל הנמשכים אחריהם במאמר פרק הרואה שהבאתי לא היו נופלים במבוכה הזאת וכל הטורח א"ר טרחו" כו', עכ"ל. במח"כ הרמה בחנם עושה רעש ומתפלא שנעלם מהרמב"ן גמרא "שתינוקות של בית רבן יודעים" כי לא דייק היטיב בדברי הרמב"ן ריש במדבר ששם בסוף דבריו כתב: ועל דעת מדרש אגדה שהי' שם מנין ממש טעו כולם, ומקודם כתב למ"ד זה י"ל שדוד ידע מספרם בפקודת הכופר כי רחוק הוא אצלי שלא יזהר דוד במה שאמר הכתוב ולא יהיה בהם נגף, אלא שהחטא הי' משום שלא היה לצורך, ע"כ. וברור מ"ש מדרש אגדה כוונתו להאגדה בברכות ומ"ש מקודם הוא על סמך כל המדרשים הנ"ל החולקים על דברי ר"א בברכות כמו שנתבאר לעיל, ואין כאן שום שגגה ומבוכה ברמב"ן, ועי' בתורת העולה להרמ"א ח"ג פרק פ"א שהביא דברי הרמב"ן ומדרש תהלים הנ"ל.

ישוב לתמיחה הצדה לדרך על הלבוש

עוד תמה בעל הצדה לדרך על לבוש האורה וז"ל הלבוש: גם הרמב"ן ז"ל כתב וז"ל ומפני שלא נתפרש כאן אם הוא מצות דורות או לשעה למשה במדבר טעה דוד ומנה אותם בלא שקלים והיה הנגף בהם והתודה עליו כו' עכ"ל ואני תמה על האנשים השלמים האלה שלמים הם אתנו איך יעלה על דעת לחשוב על אדונינו דוד ע"ה ובני דורו טעות גדול כזה אם הוא מצוה לדורות או לשעה והיאך יטעו בזה והכתוב עומד וצוח ואומר בפ"י ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם הרי משמע בפירוש שחשש הנגף יש כאן משום עין הרע של הפקודה והיאך יעלה על הדעת שיש בזה חילוק בין שעה לדורות דבר שאינו תלוי אלא בפקודה חלילה לתלות בוקי סריקי כאלה באדונינו דוד ובני דורו כו', על כן אני אומר אע"ג דודאי צריכין אנו לומר שדוד טעה בכאן קצת טעות אבל כל האומר דוד טעה טעות גדול כזה אינו אלא חוטא בכוונתו שאני אומר שלא טעה בפשטה של פרשה כלל כי הוא הבין אותה בחכמתו בפשט הכתוב ממש, מפני שלא היה לו פ"י מקובל לאמיתתה כי אמיתת פרושה צריכין אנו לקבלה מפי משה רבינו עליו השלום ובלי ספק שגם לחכמינו הראשונים בעלי התלמוד והמדרשים לא נודע להם פירושה אלא ע"י מעשה דוד ע"ה שנענש עליו ולולי עונשו, כל חכמי ישראל היו מפרשין אותו כמו שהבינוהו הוא שהוא פשוטו של פסוק וזה דודאי גם הוא ידע שעל ידי פקודת מנין לגלגלותם ישלוט בהם עין הרע ויהיה בהם נגף אם לא יתנו כופר נפש וגם ידע שהמצוה הזאת היא לשעה ולדורות אלא שהוא לא פירש כי תשא וגו' כשתחפץ לקבל סכום מניינם כו' כמו

שפרש"י רק כשתקבל סכום מניינם ונתנו כו' שכן הוא משמעות פשוטו ונמשך ע"פ האמת וכשנפרשהו כך על כרחינו צריכין אנו לומר שר"ל כשתקבל סכום מניינם כו' ונתנו וגו' כלומר כשתמנם לגלגלותם אחר כך יתנו איש כופר נפשו וגו' וכן היה דעתו לעשות כן הוא ובני דורו שאחר שיקבלו סכום מניינם לגלגלותם אח"כ יצוה להם שיתנו כופר נפשם כל אחד חצי שקל כו' כי לא הבין מן הפסוק שיקפוץ עליהם העין הרע תכף ומיד לשלוט בהם להביא עליהם הנגף מיד שאין משמעות של כי תשא כשתחפץ לישא כו' אם לא כשיקבלוהו מפי רב איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה וע"י מעשה דוד ועונשו נתגלה לנו פי' זה וזה ג"ל ברור ואמתי ונכון להקטין בו טעות אדונינו דוד ע"ה כי מי יפרשה כן אם לא בקבלה או על ידי מעשה ותמה אני מאד איך לא הרגישו זה כל המפרשים הקדמונים ז"ל ומה שכתב כאן הרב ג"א ע"ש כי אינו נכון ואמיא כי ניים ושכיב אמרם. ע"כ.

וכתב על זה בצדה לדרך: ואומר אני אחרי אלף מחילות לא כן אבי ח"ו פה קדוש יאמר דבר זה כו' וחלילה וחלילה לומר שנחסר הקבלה איש מפי איש עד מרע"ה בפי' זאת הפרשה כי תשא וגו' כשם שלא נחסר הקבלה בשאר פרשיות בשום זמן בכל הדורות כו' עכ"ל. תימה על בעל צדה לדרך שלא מצא דרך לפרש דבריו רבו במקום לדחות דבריו, הרי מצינו גמ' מפורשת בסנהדרין עט. שיש מחלוקת בפי' הקרא משפטים כא, כג. ונתת נפש תחת נפש דח"א שנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ולרבי פטור, ומובא ברש"י רבותינו חולקים בדבר יש מפרשים נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש, ובעכצ"ל שלא היתה קבלה בזה ממש ועי' מכילתא משפטים כד, ב. ואם זרחה השמש עליו כו', כיוצא בו ופרשו היטלה (עי' כתובות מו. וספרי שם), כיו"ב על משענתו ועי' תו"ש פכ"ב—יב ובמילואים סי' כב במאמרי "פשוטו של מקרא", ושם סי' ט במשנה מכות כב. רי"א ארבעים שלמות, ויש כהנה וכהנה, ושם אות יג כתבתי לבאר ע"פ הגמ' תמורה טו: ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. ולפי"ז י"ל שאלה הפסוקים שנחלקו בהם הם מאותן הלכות שנשתכחו, ולברייתא אחריתי שם טז. אלף ויבע מאות הלכות נשתכחו אמר ר"א אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפול, וי"ל שפיר מכיון שהחזירן בפלפול נולדו מחלוקת ולפי"ז בחנם הוא דוחה דבריו כי יש לפרש כן גם דברי הלבוש כאן בענין הפי' בקרא למנות את ישראל שלא היתה קבלה מפורשת ולכן פי' באופן אחר.

ובעיקר פי' של הלבוש שתמהו עליו המפרשים איך יועיל כופר אחר המנין מצאתי מקור לדבריו בא' המפרשים הקדמונים והוא ברשב"ם במדבר לא, מט: לא נפקד ממנו איש, במגפה, לפיכך, ונקרב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו שנדרגו

לפני החשבון שנמנינו, כדי שלא ישלוט בנו נגף, לפיכך צוה הקב"ה לתתו על עבודת אהל מועד, שכן מצינו בכי תשא וגו' ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון ע"כ, מאבא מרי הרב ר' מאיר שמעתי שיטה זו, ועיקר ע"כ. מובא בחזקוני סתמי: ולא נפקד ממנו איש, אע"פ שהנגף שולט במנין ורבותינו אמרו לא נפקד ממנו לדבר עבירה, שנדרנו לפני החשבון וכו'. ובלק"ט סוף שמות כ': נאמר כאן לפני ה' ונאמר להלן (שמות ל, טז) ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו' לזכרון לפני ה' מה להלן לתרומת הלשכה אף אלו לתרומת הלשכה. ע"כ, לפי פירושו של רבנו מאיר יש ללמוד מכאן כמה דברים א. שגם במנין מקצת בני ישראל כמו כאן שלא מנו רק את י"ב אלף שיצאו למלחמה ג"כ צריכים כפרה, לא כמו שמחדש הרא"ם. ב. ראייה מכאן לפי של י"מ בחזקוני ולא יהיה בהם נגף היינו שלא תנגפו לפני אויביכם במלחמה, ואין זה סתם מגפה (מעובדא של דוד צ"ע). ג. שמועילה הכפרה גם אחרי המנין ולא דווקא קודם, כמו שמפרש הרא"ם והלבוש בענין המנין אצל דוד שחשב כן ותמהו עליו, וכאן מפורש שמועיל אלא שמוסיף כאן שנדרו מקודם משמע שבלי גדר לא מועיל. ועיי' רלב"ג. ד. כאן משמע שמנה לגלגלותם והכפרה לא היתה בוודאי בחצאי שקלים.

ישוב לקוישא ביומא

עוד נראה לי לתרץ עפ"מ דמבואר ברכות סב: מובא בפנים אות פד: ובהשחית ראה ה' וינחם מאי ראה כו' ר' יצחק נפחא אמר כסף כפורים ראה שנאמר ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל, ופירש"י כסף כפורים ראה, שנתן במנין ראשון של ישראל למשכן והוא כפר על מנין זה שהרי לזכרון נתן כדכתיב והיה לבני ישראל לזכרון לכפר ועכשיו הוצרכו כפרתו, ע"כ. ובגמ' שם ור' יוחנן אמר ביהמ"ק ראה, ופי' המהרש"א שר' יוחנן חולק על ר' יצחק נפחא כי כסף כפורים שניתן כבר בימי משה למשכן אינו כדאי לכפר על כופר נפש מנינם שהיו בימי דוד. ובפנים בביאור שם כתבתי שר' יצחק נפחא ס"ל כהדרש המבואר בפסיקתא מובא בפנים אות סב שר' שמואל בר נחמני דורש ונתנו איש כופר נפשו לה' בימי משה ולא יהי' בהם נגף בימי דוד משום שכופר זה שנתנו בימי משה כפר על מנין של דוד, ומ"ד אלו חולקים על ר"א בברכות הסובר שדוד טעה, ולכן הביאו בגמ' יומא ובמדרש תהלים מקרא שלא ימד ולא יספר שהוא אסמכתא. (ובכלי יקר שמואל ב' כד. א. כתב וז"ל: ומה שטען מהר"א שהיה למוני המצות שימנו זה במנין ל"ת שלא ימנה לגולגלת, ובעשה זה יתנו כל העובר וכו', ואין זו טענה כיון שלא בא לאו בפירוש אל תמנם אחד אחד אלא ע"י שקלים א"כ

אין כאן לאו ולא עשה כיון שלא נאסר זה מצד איסור אלא מצד סכנתא דחמירא מאיסורא א"כ אין לו שייכות לא בלאוין ולא בעשה המדברין באיסורין אלא המצות הנפשיות וכו' ע"כ. ובספר חסידים מק"נ סי' תתשי"א עמו' שעב כ': הרי מי שמונה ישראל אין כתיב בו מיתה למונה ופוקד וכתיב ולא יהי' בהם נגף בפקד אותם הרי לנימנים בעל כרחם מיתה ולמונה לא מצאנו ובע"כ נימנו אעפ"כ מתו ע' אלף, ע"כ).

ובעיקר פירוש פסוק טו: לתת תרומת וגו' כתב רש"י ב' פירושים ולדברי הרמב"ן פסוק טו מיירי מקרבנות בלא מגין ומבן י"ג שנה וזה רק בדרך רמז מחז"ל ולא שפשטא דקרא כך. וכ"כ הגר"א באדרת אליהו וז"ל: כי תשא את כו' הוא מצוה לדורות בכל עת שימנה אותם וכמ"ש בשאול ודוד וכ"כ הרמב"ן. אבל עכשיו לא נצטווה למנות כלל עד חומש הפקודים, ואין המצוה לדורות שיתנו מחצית השקל במנינם שהרי שאול פקד בבוק ובטלאים וגם לא שיתנו על האדנים שהרי כבר נבנה המשכן וגם שאמר זה יתנו כו' ולא נצטווה למנות אבל הציווי לדורות נסתיים בפסוק ראשון. וזה יתנו הוא ציווי עכשיו על עבודת המשכן בלא מגין ועו"ז בא הציווי לא ירבה ולא ימעט וזה שלא מנו אותה בתרי"ג מצות ועו"ז אמר תרומת ה' ונתת אתו על עבדת כו' והשקלים לקרבנות לא נכתבו בתורה והיא הל"מ ומרומז במ"ש חז"ל. ע"כ. מ"ש שעכשיו לא נצטווה כו' זה שלא כדרשת חז"ל בפנים אות נב.

מקור לדברי המהרי"ט בפסיקתא

עוד מבואר ישוב לקושיא הנ"ל. בספר צפנת פענח להמהרי"ט (מובא בשטמ"ק לברכות שם דף סב.) יש להקשות בטעות זו שטעה דוד במה שהתינוקות של בית רבן יודעים ויואב כבר הוקשה הדבר בעיניו וכמה כרוכרים כרכר שלא יבא לידי כך עד שהי' דבר המלך חזק והרי הי' יכול לעשות מצות המלך בדבר דמותר שיפקד בבוק או בכל דבר כמ"ש ביומא הממונה אומר להם הצביעו, ומונה האצבעות, ואפשר שיואב לא מנאם ממש בשבט כל אשר יעבור תחת השבט וכן מוכיח ממ"ש את מספר מפקד העם שהי' שואל מכל בית אב שיתנו לו בשמות אוכלוסין שבו ואעפ"כ נעשו, ע"כ. ותימה שלא הביא שכן מבואר במדרש חז"ל בפירוש המלים מפקד העם, והוא בפסיקתא רבתי פרק י"א—ג: ד"א את מספר מפקד, אלא כיון שהלך למנות היה משלח למי שהיה לו חמשה בנים לך והטמין וספור מה שאתה מבקש ומה שהיה אומר היה כותב לפיכך את מספר מפקד העם, ע"כ. ומבואר שמפרש, "מפקד העם" מה שהעם בעצמו פקד כלומר שהוא לא מנה כלל בעצמו אלא שאל כמה נפשות יש כאן ורשם על הכתב. וכעין דברי הפסיקתא

מבואר במדרש רבה במד"ר פ"ד—ו: את מוצא במנין הללו נאמר בו על פי ה' שנא' ויפקד אותם משה על פי ה' מלמד שהשכינה אומרת לו כך תינקות של ליום יש בבית הזה למה שהוא מקרבן לעבודתו, ע"כ. ובמד"ר פ"ז—ב: אמר ר' יהודה ב"ר שמעון כתיב למעלה כו' ע"פ ה' פקד אותם ביד משה, ואומר ופקודיו אשר צוה ה' וכתיב בראש הענין ויהיו פקודיהם א"ר יהודה ב"ר שמעון האיך ימצא הדורש ידיו בין פקודיו לפקודיהם אם פקודיו למה פקודיהם, אלא פקודיהם מה שמנו משה ואהרן, ופקודיו מה שמנה האלהים ולמה מנאם הא', אמר הקב"ה שלא יאמר אדם וכי משה ואהרן היו יכולים למנות כל אותן האוכלוסין, אמר האלהים אם הרהרת אחריהם כאילו אחרי אתה מהרהר, לכך כתיב ופקודיו ופקודיהם, והאיך מנאם משה א"ר ברכיה הקב"ה אמר לו למשה במשפחת פלוני כך וכך עד שמנה אותם הה"ד ע"פ ה' פקד אותם ביד משה לכך כשמנאם משה מבן חדש ע"פ הקב"ה מנאם שנאמר כל פקודי הלויים וגו', א"ר ברכיה הכהן כך את סבור שהיה משה הולך ונכנס לאהלו של כל אחד ואחד לראות כמה בניים היו לו, לאו, אלא אמר אלהים למשה יש באהלו של פלוני ב' ובאהלו של פלוני ג' עד שמנה אותן מנין שנאמר ע"פ ה' הוי כבוד גדול חלק להם שהוא בעצמו מנאם, אבל במנין ישראל אין אתה מוצא ע"פ ה' לפי שהם לא כבדוהו אף הוא לא כיבדם וכו'. ע"כ.

פי' חדש ברלב"ג ששמות שנכתבו מותר למנות

ורעיון הנ"ל שאין איסור למנות מן הכתב מבואר בפ"י הרלב"ג בפ' במדבר וז"ל: שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' אחרוב כי הרצון במאמרו במספר שמות שהם מנו השמות לכל זכר ולא מנו האנשים בעצמם כדי שלא יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שהתבאר מדברינו בפרשת כי תשא וזה אמנם היה באמצעות נשיאי השבטים שלקחו שמות כל שבט ולגלגלותם ומנו כל השמות הנכתבים כדי שלא ימנו האנשים בעצמם כו', ע"כ. וכ"כ בפ' פנחס: במספר שמות, לא רצתה התורה שימנו הם בעצמם אבל ימנו שמותיהם כמו שנזכר בפרשת במדבר סיני וכבר נתבארה הסבה בפרשת כי תשא ובזה האופן ג"כ מנאום בזה המקום ואם לא נזכר, ע"כ (ויש להעיר ממדרש הגדול במדבר א, במספר שמות, שלא היה שנים שמותיהן שוין ויתחלפו זה בזה, ע"כ).

איסור מנין משום עין רעה

רש"י מפרש ולא יהיה בהם נגף שהמנין שולט בו עין הרע, וכ"כ הרלב"ג (וממנו בפ"י רי"א) ומבאר ששורש האיסור הוא שיש במנין ענין של עין הרע המזקת וז"ל:

כי תשא את ראש הרצון בו כאשר תמנה כי המונה מרים הפרטים ומעלה אותם כלל אחד עליון והנה מצאנו שהמספר סבת הנגף במה שנזכר מענין דוד בצוותו ליואב שר הצבא למנות ישראל ולא ידענו סבת זה הענין בשלמות, וידמה שיהיה זה הענין שבא לעין הרע והסבה בהיזק הנמצא בו לפי מה שאחשוב כי כבר יותכו ויצאו מהעין קצת אדים והמותרים אשר ידחה הטבע עד שכבר ספר הפילוסוף כי המראה החדשה אם תסתכל בה האשה בעת וסתה יראה בה כתם דם, ישאר רשמו בה זמן מוחש ואלו האדים יתכן שימיתו קצת האנשים בהיותם ארסיים להם ולקלות הפעלותם מהם, וזאת היא מה שאחשוב סבת הנגף המגיע מהמספר ושימותו קצת האנשים הנמנים מזולת קצת מפני החלוף אשר בטבע במקבלים המתפעלים מזה, והוא מבואר שהעין הוא האבר שינוק יותר מפני זאת ההבטה הארסיית ויביא באמצעותו ההיזק אל המוח מצד היותו שכן לו, ולזה תמצא שלא היו מקפידים אם היו הדברים הנמנים חלק מהאנשים כאלו תאמר אצבעותיהם, כי האברים ההם אין בטבעם שיויקו בזה הפעל, תמצא זה במה שהיו עושים בהפילם גורל מי יעשה אחת מהעבודות הנעשות במקדש, לפי מה שהתבאר במסכת יומא שכבר היה מוציא כל אחד מהם אצבע והיו מונין כל האצבעות ולא היו חוששין בו כי הסכנה כלה היא כשתהיה ההבטה אל פנים כי שם מקומות יעברו בהם אלו האדים בקלות ויובלו אל המוח, כאלו תאמר העינים לקלות הפעלותם והאף והאזן להיותם פתוחים אל המוח ולפי שכבר אמרה התורה ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, למדנו מזה שאין ראוי לפקוד אותם בעצמם כדי שלא יהיה בהם נגף, ולזה פקד שאול העם בטלאים, רוצה לומר שהיה מביא כל אחד טלה והיו הטלאים נמנים ופעם אחרת פקד אותם באבנים, רוצה לומר שהיה כל אחד מביא בזק והיו הבזקים הם הנמנים ובוה הענין שגג דוד כשצוה ליואב להביא מספר מפקד העם.

בספר עקדת יצחק פ' תזריע שער סא: וגנה (הכתוב) העין רע לפי שעם היות שכבר תזיק ההבטה באדם מצד ההשגחה כאשר יהיה שמגיס האדם דעתו מפני הבטתו ירום לבבו בענין המובט, כי מזה אמרו (ב"מ מב:) אין הברכה שורה לא בדבר המנוי כו' אלא בדבר הסמוי מן העין שנא' (דברים כח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך ואמרו (שם קז.) אסור לעמוד על שדה חבירו בעודה בקמותי ולא הבדילו בין אוהב לשונא כי זה המין מהנוק אינו מבחין בזה אדרבה יותר מזיק בדברי האוהב או בעניינו עצמו כמו שאמר (איכה ג) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. צא ולמד מאלישבע על דרך חז"ל (ויק"ר פ"כ) ומהמספר אשר ספרם דוד לישראל (ש"ב, כד) כמו שכתבנו בפ' שקלים שער נב עיין עליו כו' אמנם עיקר היזק העין הרע הוא נמשך מרוע מזג המביט ומתכונתו הנשחתת

ביציאתה משווי הטבע הנאות עד שיזיקו ניצוצי הבטתו כחרבות וחצים כמו שסופר מהבעל חיים שממית בהבטתו, ועל זה הענין הוא רוע המזג והפסד היצירה באנשים עד אשר ישחיתו את אשר יביטו ואל כל אשר יפנו ירשיעו, וכ"ש אם נשתתפה בהבטה רוח רעה או איבה ושנאה ומוזה הענין היה בלעם הרשע כמו שפרסמו חז"ל עליו (אבות פ"ה) וכבר סופר בדברי חז"ל בכמה מקומות (שבת לד) יחב ביה עינא וקטליה כי ההבטה באיבה וכעס תטיל מארה והפסד בדבר המובט כ"ש כשימצא שם רוע המזג על האופן וכו', ע"כ. וראה בס' תולדות יצחק כאן, ובזהר ח"ב קפו ע"ב.

עוד טעם לאיסור המנין משום איסור גאווה

בס' מלמד התלמידים כתב: הכונה במצוה זו לתת כל העובר על הפקודים מחצית השקל להודיע להעם שאין ישועתם מרובה מכל העמים כי הם המעט והוא שאמר ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם. וזה לפי שאין עון המנין כעון גזילה וגניבה וכיוצא בהם. כי הגזילה או הגניבה הוא עון בבחינת עצמו אבל המנין הוא עון בבחינת תכלית שהוא הגאווה וסור הכטחון באלקים ממנו ורחוק הלבבות מממשלתו ושם בשר ורעו. ולפיכך ראוי להיות הנגף במגוים לא במונה והוא שמתו שבעים אלף מישראל מאותם המגוים כפי שהשיגה אותם הגאווה וסור לבבם מהשם כמו שקדם באזהרה ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם כי בתת כל אחד מהם חצי השקל כפי שבאה המצוה יסור המלאך המשחית ולא יתן אותו השם לבא אל בתי בני ישראל לפי דבקתם בישיב ובטחונם בו. והמצוה הזאת הנזכרת ראשונה בפרשה היתה לתרומת אדנים שהיו יסוד אל בית השם.

מעשה כל אחד נבדקים

ובפ"י רבינו בחיי כ': ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם, במדבר. ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, לדורות. לכך הזכיר פעם שנית בפקוד אותם. או יהיה הראשון לשון מנין והשני לשון השגחה מלשון (ירמיה י') בעת פקודתם יאבדו. וישעור הכתוב כן ונתנו איש כפר נפשו לה' במנות אותם כדי שלא יהיה בהם נגף בהשגיחו אותם. וגלה לך הכתוב כי העם הנפרט במנינו כל אחד לגלגלותם הנה הוא מושגח מבעל ההשגחה יתעלה וכל מעשיו נפרטין לפניו ואז יחול הנגף. מה שאין כן בתחלה שהיה ענינו נמשך בכלל הרבים אבל עתה בהיות כל יחיד ויחיד וכל מעשיו נפרטין אי אפשר מבלתי עונש וכענין שהשיבה השונמית לאלישע (מ"ב ד) בתוך עמי וגו'. כלומר איני רוצה שתתפלל בשמי לפני המלך או אל שר הצבא מוטב לי שיהיה עניני נכלל בכלל הרבים ולא נפרטת פן אענש ע"כ. ומענין זה ראה בספורנו כאן.

אהדות ולא פירוד

ובס' צפנת פענח להמהרי"ט כ': ונראה בעיני שטעם האיסור שנאסר למנות את ישראל הוא מה שהקדמנו שישאל צריך שיהי' בהם אחדות גמור והמנין מורה על הפירוד והחילוק, וע"ז אמר והי' מספר בני' כחול אשר על שפת הים אשר לא ימד ולזה אמרה תורה כי תשא כו' ונתנו איש כפר נפשו כו' לפי שבראשונה היחידים מתקיימים בזכות הרבים אעפ"י שהיה בהם עונות, אבל כשהן מחולקין צריכים כופר נפש לכפר עוונותיהם ולפיכך הכלל א"א להמנות בשום ענין אפי' ע"י ד"א ולא הותר ע"י דבר אחר אלא הפרטים כגון הפייס שבמקדש, והמלחמה, וע"ז נעשו כל אחד בחטאו ומ"מ קרבן התמיד היה מכפר ומגין עליהם, ע"כ. וראה בכלי יקר כאן שהאריך בביאור ענין זה.

עין הרע כספרי חז"ל

ענין עין רע במובן שיש בכח עין האדם לפגוע ולהזיק לאדם אחר במבטו לבד, מוזכר הרבה פעמים בש"ס ע"י בבא מציעא קז. שם ע"ב, ב"ב קא. סנהדרין צג. ברכות כ.—נה: סוטה לו: פסחים ג: ועוד, ובב"ר פנ"ו—כ מבואר שבבבל הוה עינא בישא שכיחא, ובי"ר פצ"א, ובמדב"ר פי"ב—ד מבואר שברכת כהנים היתה כמין קמיעה שלא ישלטו בהם עין הרע, ובוהר בראשית סח. דבלעם עינא בישא הוה ליה ובכל אתר דהוה מסתכל ביה הוה אמשיך רוח מחבלה, ובספר ציוני פ' בלק האריך בענין זה של בלעם ובכלל בעצם הדבר של פעולת עין הרע נתאשר בימינו ע"י המדע הפסיכולוגיא ופיסילוגיא, שקצת בני אדם יש להם כח טמיר ונעלם שבכחו לפעול בהבטת עיניהם על אחרים, ויש שיכולים להשתלט במבט עיניהם על נחשים וחיות רעות, היינו כח מגנטיות והיפנוטיסום ויש ספרות גדולה על נושא זה. וראה פירושי ר"א פריצול למס' אבות פ"ד מי"א ר"י אומר עין הרע. ונראה לי שהרמב"ם סובר שאיסור מניית ישראל הוא לא משום עין הרע כמ"ש רש"י אלא כשאר הטעמים שכתבו הראשונים הנ"ל, שהרי מביא הלכה זו במשנה תורה בפ"ד מתו"מ ה"ד ולעיל הבאתי מ"ש בנו ר' אברהם שטעם האיסור מקרא לא יספר, והרי שיטת הרמב"ם בענין עין הרע ידועה כמבואר בתשובת הרמב"ם לחכמי לונגיל (פריימן סי' רס), הובא במגדל עוז פ"ב מהל' שכירות ובב"י חו"מ סי' קנח) וכי לא שני לנו בין היזק ראייה שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חברו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראייה שיראה קמת חברו משום עינא בישא שאלו דברים חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה ואותו השנוי (בב"ב ב:) שנויא בעלמא הוא ואינו אליבא דהלכתא אלא עיקר היזק ראייה בחצר ששני בני אדם צריכים וכו' ע"כ.

ובהגהות הר"ר מתתיהו שטראשון ב"ב דף ב, דאר"א אר"ה אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, ע"כ. ברמב"ם לא נמצא דין זה אך באמת כ"ה דרכו של הרמב"ם להשמיט דברים שיוצאים מהיקש הטבעי ונוגעים לעין הרע ולרוח רע ולשדים וכדומה (עי' לרצה"ח ז"ל בדברי משה ויש להוסיף עליו כהנה) ולכן השמיט גם את זה המאמר משום עינא בישא.

ויש בענין זה דבר תמוה במאירי פסחים דף קט : וז"ל : בכמה מקומות ביארנו שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברי המוניים כלחשים ונחשים ופעולות המוניות וכל שלא היה בהם סרך ע"ז ודרכי האמורי לא חששו בהם חכמים לעקרם, וכל כך שהיה טבעם מקבל בענין חזוק או חולשה, וכמו שהעידו בסוגיא זו דקפיד קפדינו ליה, וממין הדברים אלו הוא שהיו רגילים להזהר מן הזוגות וכשתקנו חכמים ארבע כוסות שלא לגרוע או להוסיף מצד אותם ההבלים הוצרכו לרוב רגילותיהם לתת טעם לדבריהם והוא שאמרו ליל שמורים הוא לילה המשומר ובא מן המזיקין, ע"כ. מכל הנ"ל מוכח שטעמו של הרמב"ם הוא שאיסור מנין לא משום עין הרע.

טעמים נוספים למחצית השקל

1. בעמוד יא אות עה הבאתי עשרה טעמים למחצית השקל ולא שקל שלם, ויש עוד להוסיף עליהם : בכת"י ילקוט מעין גנים מביא דרש חדש על מחצית השקל וז"ל : ולמה מחצית השקל (מביא הטעמים שבירושלמי) דבר אחר, אמרו שמשא בקש מן ה' שיגלה לו את הנפש המדברת, וכיצד תהי' אחרי שהיא תפרד מן הגויה, רמו לו הקב"ה, זה יתנו, אמר זאת הנפש החסיר, ראה אותה ואמר : אין לה תקנה, אמר הקב"ה : לכפר על נפשותיכם, ע"כ (תרגום מערבית).

2. בכת"י מדרש חפץ : דע שהסיבה והתכלית בהיות האדם חייב לתת מחצית השקל, מפני שהוא מורכב מחומר וצורה, והחומר הוא יסוד החסרון והצורה היא יסוד השלימות, וסיבת החטא אינה אלא בגלל החומר, וצורה בגלל היותה עצמיותו לא ידבק בה החסרון, ולכן חייבנו לתת מחצית השקל לכפר על נפשותינו. ומאחר ודבר זה קשור בכל אדם אמר הכתוב העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, ע"כ תרגום מערבית.

3. והבעל העקדה כתב רמו נפלא כי האדם מורכב מגוף ונשמה, הכח החמרי שבאדם יכול עשר כחות חמשה שבכח הזון, המושך, המחזיק, המעכל, הדוחה והמוליד בדומה, וחמשה חושים הראות, השמע, הרית הטעם והמשוש, והחלק הנפשי יכול עשר פנימיים כנגדם החמשה חושים שבמשותף ונוסף עליהם עוד חמשה, השומר, הזוכר, המדמה, המחשב והשופט. מחצית השקל תרומה לה' כי

ודאי חזיים לה' וחזיים לכם, וכשישתדל אדם בתקון העשרה כחות שלו להעמידם על יושרם בתאונתם ופעולותיהם הנה יהי' חצי האחר כלו קדש לה'. והבעל עקדה מעיר שגם מה שכתוב אצל קטרת מחציתו חמשים ומאתים, מרמז ג"כ לרעיון הנ"ל שהאדם צריך להיות זריז ומהיר בתיקון חציו האחד וכו' וכן חלוקת הדם שגורק על המזבח בשמות כד (ראה להלן).

4. ובתורת העולה להרמ"א ז"ל פרק פא כ' הטעם של חצי השקל שהוא עשרה גרה מורה שהוא ממקבלי עשרת הדברים א"כ נכנס בכלל ישראל, ואות י' היא ראש של שם הויה.

5. עשרים גרה השקל מרמזים שבעשרה מאמרות גברא העולם ובעשרה הדברות נתנה התורה והכפרה תלוי' בחצי השקל המרמז לנתינת התורה.
6. חצי שקל מרמז שקבל עשרת הדברים ומוכן לקבל שאר התורה (ויש להוסיף שמרמז גם על תורה שבע"פ) ויש בספרים עוד טעמים ורמזים לדוגמא ראה בספר שפת אמת בפרשת תשא ובפרשת שקלים.

טעמים חדשים למצות התורה

ראה מ"ש בתורה שלמה וישלח פל"ב אות קס ממשגה חולין קא: להודיע מאיזה טעם גאסר, שבלאו הראשון שבתורה באיסור גיד הנשה ביארה התורה בעצמה טעם האיסור (עי' סנהדרין כב. מפני מה לא נתגלו טעמי התורה עיי"ש) והבאתי שם שהראשונים גילו לנו עוד טעמים שונים מלבד הטעם שכתבה התורה ע"ש בביאור. ויש להסביר הדבר עפ"מ"ש החי' הרי"מ לפרש הפסוק (דברים לב, ז) כינו שנות דור ודור, שבכל דור ודור משפיעים ומגלים מן השמים לחכמי התורה הבנה חדשה ופנים חדשים בתורה וכמו שאמרו שבעים פנים בתורה, ומשום זה אנו רואים שגדולי התורה בכל הדורות כתבו ביאורים וחיידושים וטעמים חדשים במצות התורה.

תוכן הטעמים

וראיתי להעיר בנקודה כללית בענין טעמי המצות, כשאנו מתבוננים בתוכן הטעמים שאמרו התנאים והאמוראים ואחריהם הראשונים והאחרונים במצות מחצית השקל למה צותה התורה לתת מחצית השקל ולא שקל שלם, רואים אנו דבר תמוה שהראשונים כמלאכים התנאים והאמוראים נתנו טעמים ורמזים פשוטים גלויים ומובנים לכל בני אדם, וגדולי הדורות שלאחריהם השתדלו להכניס בהטעמים תוכן יותר עמוק, מעורר ומלהיב למדות טובות ולעבודת הבורא, גדולי הדורות האחרונים התעמקו עוד יותר ובטעמיהם רצו לעורר אהבת ה' ויראתו ודבקות בבורא המצווה על המצות.

והסבר הדבר י"ל כמו שהתורה כתבה רק הנגלה שבעשיית המצוות המובן לכל אחד והפנימיות של המצוות הטעמים והרמזים נמסרו בתורה שבעל פה, כן חז"ל בתורה שבעל פה מסרו ג"כ הטעמים החיצוניים הגלויים ומובנים לכל אחד והדרות שלאחריהם גילו טעמים יותר פנימיים, וכמו שאמרו ויק"ר כב, א מה שתלמיד ותיק עתיד לומר וכו' ובבחינת ננס על גבי ענק.

וגלפענ"ד להוסיף על כל הטעמים הנ"ל שפרט זה שהתורה הדגישה "מחצית" השקל, אינו רק כאן אצל מחצית השקל אלא מצינו כן בכמה מקומות בתורה, בפי משפטים כד, ג. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח ובמכילתא חלק למקום וחלק לצבור. זהו כהטעם חצי לה' וחציו לכם (וכוונתי בזה לדברי העקדה הנ"ל). ובשמות פכ"ה, י. שהארון הי' אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי קומתו ואמה וחצי רחבו הכל בחצי, ראה תו"ש תרומה פכ"ה אות קה. לרמז שת"ח צריך שיהי' שפל ועניו ולבו נשבר בקרבו, ושאר ד"ת מתקיימין אלא במי שמשבר גופו ואבריו עליה כמו שאמרו אדם כי ימות באהל. ובכלי יקר: כל אמות הארון שבורות להורות שכל אדם ידמה בנפשו כאלו הוא חסר מן שלימות החכמה וצריך להשתדל למלאות חסרונו, החכמה מאין תמצא ממי שחושב את עצמו לאין חסר. ומצינו גם במזבח כזה, והיתה הרשת עד חצי המזבח. וכן במנורה חצי לוג של שמן שנתנו להמנורה, כן בחביתי כהן גדול הי' הדין שהקטיר מחציתה בבקר ומחציתה בערב, בכל אלה יש ג"כ לרמז טעמים הנ"ל.

מנין האיכולוסים במדינת ישראל בזמן הזה

על פי מה שנתבאר לעיל יש לפשוט מה שנסתפקו בזמנינו שעושיין מפעם לפעם מנין של האוכלוסין במדינת ישראל כמו בכל המדינות אם אין עוברים בזה איסור להשתתף בהמנין.

א. לפ"מ שהבאתי לעיל מהרלב"ג פ' במדבר שהמונה השמות מתוך הכתב אין זה בכלל האיסור רק המונה לגלגלתם, א"כ היום שהמנין הוא רק מתוך הכתב, אין זה בכלל האיסור. ויש להסביר שזה הוא כמו שלוקח מכל אחד דבר והוא מונה הדברים מותר כלשון הרמב"ם בפיהמ"ש יומא פ"ב מ"א, א"כ אם אדם לוקח דיו וכותב מספר בני מ"שפחתו הרי זה דומה למונה דבר שנותן לו חבירו שאין כאן איסור.

ב. לפ"מ שהובא לעיל שאפילו אין מונין מתוך הכתב, אלא שואל לכל בעל הבית והוא אומר לו ואח"כ מי שהוא מצרף ג"כ אין איסור משום שהוא לא מנה אותם בעצמו.

ג. שיטת הרא"מ שהאיסור הוא רק כשמונים כל עם ישראל ובמונה מקצתן

אין שום איסור ודחו דבריו מ"ש שאין שום איסור, שזה לאו דווקא דמ"מ יש איסור כמבואר ביומא כב: ונ"ל שבכה"ג שבתוך המקצת שמונה יש גם אינם יהודים כמו במדינת ישראל י"ל שפיר שבכה"ג לכ"ע אין איסור.

הגם שבהמנין רשום מי יהודי וממילא יודעים ג"כ מספר היהודים, זהו כבר פרט בהמנין אבל עיקר המנין הרי הוא של כל האוכלוסין שבמדינה ובשעת המנין לא יודעים ברור כמה המה יהודים ואינם יהודים רק אח"כ מתברר ע"י שבכל גליון מפורט מי יהודי וכיון שעיקר האיסור הוא גזירת הכתוב וחדוש הוא א"כ אין לך בו אלא חדושו כמו שנאסרו במדבר שמנו רק יהודים, אבל אם יש צורך לדעת המנין של כל אוכלוסי המדינה יהודים ואינם יהודים ולפעמים יותר חשוב לדעת המנין של אינם יהודים אין למנין זה אותה הצורה של מנין ישראל במדבר. ד. בזמן הזה שיש מכונה שמצרפת החשבונות ועושה את הסך הכל שזה הוא עיקר החשבון א"כ אין בכלל על מי לחול האיסור.

והנה הפעולה של מנין האוכלוסין היא תיקון חשוב לטובת בני אדם בכל העולם ונתקבל אצל כל האומות, וזה צורך גדול וענין חיוני ממדרגה הראשונה כדי שהממשלה תדע להכין המזון הדרוש למדינה וכן שאר הצרכים כמה רופאים וכמות של רפואות, וביחוד מדינת ישראל שמוקפת שונאים הרוצים להכחידה. אנו תפלה ותקוה שהשי"ת יפר עצתם וישיב גמולם בראשם, אמנא יש צורך בהכנות להגנה, ובמצב כזה ידיעת המניין המדויק של כל האוכלוסין לפעמים זה צורך חיוני. לכן בצירוף כל הטעמים הנ"ל נראה שאין איסור במנין.